

JUOZAS ALBINAS LUKŠA-
VYTIS, KAZIMIERAS, SKIRMANTAS, ARMINAS, SKRAJŪNAS, MYKOLAITIS, DAUMANTAS
1921 08 10–1951 09 04

Juozas Lukša ir Kazimieras Pyplys prieš žygį į Vakarus atsisveikina su Tauro apygardos partizanais. Šakių aps. Barzdų vls. Skirkiškės k. 1947 m. gruodžio 14 d. Pirmoje eilėje (priklaupę) iš kairės: BDPS įgaliotiniai Juozas Lukša-*Skirmantas* ir Kazimieras Pyplys-*Audronis*. Antroje eilėje iš kairės: Žalgirio rinktinės štabo Spaudos ir informacijos skyriaus viršininkas Aleksandras Grybinas-*Faustas*, šios rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininkas Viktoras Vitkauskas-*Saidokas*, Žalgirio rinktinės partizanas Algirdas Akambakas-*Špicas*, neatpažintas, partizanas Jonas Kuras-*Jaunutis*, Žalgirio rinktinės vadas Vincas Štrimas-*Šturmas*, neatpažintas, Geležinio Vilko rinktinės būrio vadas Vytautas Jundila-*Jaunutis* ir Žalgirio rinktinės partizanas Leonardas Vizgirda-*Keleivis*. *Iš Genocido aukų muziejaus fondų*

Vakarų Vokietija. 1948 m. Juozas Lukša su Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto atstovais. Iš kairės: Jonas Pajaujis, Levas Prapuolenis, prelatas Mykolas Krupavičius ir Juozas Lukša-*Skirmantas, Skrajūnas*. *Iš asmeninio Antano Lukšos archyvo*

Tübingen, Vakarų Vokietija. 1950 m. liepos 23 d. Nijolė Bražėnaitė ir Juozas Lukša vestuvių dieną. *Garliavos Juozo Lukšos gimnazija: iš asmeninio Nijolės Bražėnaitės-Lukšienės archyvo*

Juozas Albinas Lukša gimė 1921 m. rugpjūčio 10 d. Marijampolės aps. Veiverių vls. Juodbūdžio k. ūkininkų Onos ir Simono Lukšų šeimoje. 1940 m. baigė Kauno „Aušros“ berniukų gimnaziją. 1940–1941 m., pirmosios sovietų okupacijos metu, priklausė Lietuvių aktyvistų frontui (LAF), buvo suimtas ir kalintas Kauno sunkiųjų darbų kalėjime. 1941 m. birželio 22 d., prasidėjus SSRS–Vokietijos karui, išsilaisvino. Vokiečių okupacijos metais studijavo Vytauto Didžiojo universitete Architektūros fakultete. Dalyvavo antinacinėje veikloje, priklausė Lietuvių frontui.

Nuo 1944 m. kartu su kitais šeimos nariais dalyvavo rezistenciniame judėjime. Vilniuje pradėjo lankyti Meno akademiją.

Nuo 1945 m. Geležinio Vilko rinktinės partizanas, vadinęsis slapyvardžiu *Vytis*. 1946 m. birželio 1 d. Tauro apygardos vado Zigmo Drungos-*Mykolo Jono* įsakymu Nr. 18 buvo paskirtas „Laisvės Žvalgo“ vyriausiuoju redaktoriumi. Po 1946 m. birželio 5 d. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vado Algirdo Varkalos-*Žaliuko* įsakymu Nr. 12 pasirašė kaip šios rinktinės vado pavaduotojas. Iki tų pačių metų rugsėjo 10 d. ėjo rinktinės Propagandos skyriaus viršininko pareigas. Vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų štabo (VGPŠ) adjutantas, vadinęsis slapyvardžiu Kazimieras.

1947 m. sausio 12 d. Geležinio Vilko rinktinės vado *Žaliuko* įsakymu Nr. 3 paskirtas šios rinktinės štabo viršininku, vadinosi slapyvardžiu *Skirmantas*. Po kelių dienų, sausio 15 d., kaip buvęs VGPŠ adjutantas *Kazimieras* dalyvavo Lietuvos kovotojų už laisvę atstovų suvažiavime, kuriame buvo aptartas centralizuotas visų kovotojų už Lietuvos laisvę vadovybės klausimas, taip pat svarbiausios ir aktualiausios kovos už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę problemos. Pasitarime kartu su buvusiu VGPŠ 2-ojo skyriaus viršininku Algimantu Zaskevičiumi-*Tautvaišа* informavo, kad Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio (BDPS) narys Juozas Markulis-Erelis yra įtariamas provokacija ir išdavyste. Buvo nuspręsta jį „izoliuoti nuo bet kokios konspiracinės veiklos“, o BDPS ir VGPŠ nedelsiant reorganizuoti. Dar po penkių dienų, 1947 m. sausio 20 d., Geležinio Vilko rinktinės vado *Žaliuko* įsakymu Nr. 7 J. Lukša-*Skirmantas* paskirtas naujai įkurtos Birutės rinktinės, veikusios Kauno m. ir jo apylinkėse, vadu. Tos pačios dienos Tauro apygardos vado Antano Baltūsio-*Žvejo* rašte savo pavaduotojui A. Zaskevičiui-*Narimantui* nurodoma BDPS atstovus J. Lukšą ir Jurgį Krikščiūną-*Rimvydą* ruošti kelionei į Vakarus.

1947 m. gegužės mėnesį šie abu partizanai perėjo SSRS–Lenkijos sieną ir informavo užsienio lietuvių organizacijas apie padėtį Lietuvoje, perdavė joms surinktą medžiagą apie bolševikų smurtą ir grįžo atgal į Lietuvą.

1947 m. birželio 15 d. po VGPŠ operatyviniu įsakymu Nr. 101 „Dėl operatyvinio plano sudarymo“ J. Lukša pasirašo slapyvardžiu *Arminas* kaip šio štabo adjutantas, o tų pačių metų spalio 22 d. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vado Algirdo Varkalos-*Daumanto* įsakymu Nr. 40 laikinai einantis apygardos štabo Žvalgybos skyriaus viršininko pareigas *Skirmantas* tvirtinamas einamoms pareigoms.

Tų pačių metų gruodžio 15 d. kartu su Kazimieru Pypliu-*Audroniu* kaip BDPS Prezidiumo įgaliotiniai antrą kartą prasiveržė į Vakarus. Ieškodamas kontaktų su lietuvių emigracijos atstovais lankėsi Švedijoje, Vakarų Vokietijoje, Prancūzijoje. Susitikimuose informavo apie krašto rezistencijos padėtį, kalbėjo apie ryšių nustatymą su užsieniu, ieškojo materialinės paramos partizanams. 1948 m. liepos 9 d. dalyvavo Baden Badene (Vokietija) vykusiame pasitarime su VLIK'o atstovais Lietuvos laisvinimo klausimu.

1948 m. sausio 21 d. Tauro apygardos Vytauto rinktinės vado Kazio Grėbliko-*Sakalo* įsakymu Nr. 15 J. Lukšai-*Skirmantui* suteiktas viršilos laipsnis, o 1950 m. lapkričio 4 d. Tauro apygardos vado Viktoro Vitkausko-*Karijoto* įsakyme Nr. 34 nurodoma, kad kapitonas J. Lukša-*Skirmantas, Skrajūnas* 1949 m. spalio 15 d. išbraukiamas iš apygardos partizanų asmeninės sudėties dėl paskyrimo į LLKS vyriausiąją vadovybę atstovu užsieniui.

1950 m. spalio 3 d. J. Lukša desantu grįžo į Tėvynę ir lapkričio 25 d. buvo paskirtas LLKS Vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų štabo Žvalgybos skyriaus viršininku. 1950 m. gruodžio 31 d. jam suteiktas Laisvės Kovotojo Karžygio garbės vardas, apdovanotas 1-ojo laipsnio Laisvės Kovos kryžiumi (su kardais). 1951 m. vasario 16 d. jam suteiktas partizanų majoro laipsnis.

Gyvendamas Prancūzijoje *Daumanto* slapyvardžiu parašė Lietuvos laisvės kovas nušviečiančią knygą „Partizanai už geležinės uždangos“, kuri kartu su jo nuvežtu į Vakarus laišku Šv. Tėvui Pijui XII bei kita medžiaga atskleidė pasaulio visuomenei okupantų terorą ir priešinimąsi jam Lietuvoje. Mokėsi prancūzų ir amerikiečių žvalgybos mokyklose. 1950 m. liepos 23 d. vedė Nijolę Bražėnaitę.

Lietuvos Respublikos Prezidento 1997 m. lapkričio 20 d. dekretu J. Lukšai suteiktas Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinas (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Didysis kryžius), 1999 m. gruodžio 22 d. jam pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 1998 m. sausio 15 d. įsakymu jam suteiktas majoro laipsnis (po mirties).

J. Lukšos parašyti atsiminimai išversti į anglų, švedų ir vokiečių kalbas.

Partizaniniame judėjime dalyvavo ir trys J. Lukšos broliai. 1947 m. buvo lemtingi visai Lukšų šeimai. Birželio 13 d. šalia tėviškės žuvo brolis, Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanas Jurgis-*Piršlys* (g. 1920 m.). Birželio 14 d. suimtas brolis, partizanų ryšininkas Antanas-*Arūnas* (1923–2016). Liepos 13 d. suimtas brolis Vincas (1905–1993), o rugsėjo 12 d. Kazlų Rūdos miškuose žuvo brolis, tos pačios Geležinio Vilko rinktinės partizanas Stasys-*Juodvarnis, Tautvydas* (g. 1926 m.). Spalio 13 d., iš sielvarto mirė tėvas Simonas (g. 1864 m.).

Parengė Rūta Trimonienė